

листі від 31.05.2006 № 3967, а також постійно наголошує Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

Теоретично та юридично значущим у сенсі предмета дослідження у цій науковій статті можна визнати й рішення Конституційного Суду України від 19.04.2000 № 6-рп/2000 (справа про зворотну дію кримінального закону в часі), у якому зроблено офіційний висновок про те, що закони мають зворотну дію в часі у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують кримінальну відповідальність особи.

Поряд з цим, як показує практика, органи ПФУ постійно ігнорують у своїй діяльності зазначені рішення Конституційного Суду України та порушують таким чином основоположні права, законні інтереси і свободи тих осіб, які мають статус пенсіонерів та перебувають на їх обліку.

Отже, в наявності складна прикладна проблема, яка лежить у площині виконавської дисципліни зазначеного органу державної влади, а також має стати окремим предметом наукових досліджень з означеного питання.

Список використаних джерел

1. Борисов В. І. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст.голови) та ін.; Нац.акад.прав.наук України. 2017. 1064 с. С. 271–272.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. О. М. Джужи, А. В. Савченко, В. В. Черня. 2-ге вид., перероб. і доповн. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

3. Єдиний звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення за 2021–2024 рр. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

Панченко Євгеній Вікторович,

т.в.о. першого заступника начальника
Департаменту міжнародного
поліцейського співробітництва
Національної поліції України

РОЛЬ ДЕПАРТАМЕНТУ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Транскордонний характер сучасної злочинності, зокрема кіберзлочини, торгівля людьми, незаконний обіг наркотиків, фінансові шахрайства, воєнні злочини формують потребу в ефективних механізмах міжнародного поліцейського співробітництва. В Україні

ключова функція у цій сфері покладена на Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України (далі – ДМПС), який виконує роль Національного центрального бюро INTERPOL в Україні, національного контактного пункту Europol та координатора взаємодії українських правоохоронних органів із закордонними компетентними органами.

Метою цієї статті є аналіз правового статусу, інституційної ролі та практичних аспектів діяльності ДМПС у кримінальному процесі, а також визначення ключових викликів, що впливають на ефективність його діяльності.

Шарль-Луї Монтеск'є стверджував: «Міжнародне право засноване на тому принципі, що народи повинні в мирний час приносити один одному якомога більшу користь, а під час війни спричиняти якомога меншу шкоду, не порушуючи свої власні інтереси» [1]. Актуальність цього вислову з часом не втрачається й полягає в тому, що сучасний етап розвитку цивілізації характеризується високим ступенем взаємодії і взаємовпливу держав.

Відповідно до офіційної структури Національної поліції України, ДМПС є окремим департаментом в центральному органі управління Національної поліції України, уповноваженим здійснювати міжнародну взаємодію правоохоронних органів України з іноземними поліцейськими службами, міжнародними поліцейськими організаціями INTERPOL, Europol та іншими неурядовими організаціями та державними структурами. ДМПС діє відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», інших законів та підзаконних нормативно-правових актів, положення про ДМПС, міжнародних договорів України та внутрішніх регламентів INTERPOL, Europol. У наукових дослідженнях наголошується, що міжнародне співробітництво Національної поліції має ґрунтуватися на принципах законності, верховенства права, добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, партнерства та пропорційності втручання у права людини. Це дозволяє знижувати ризики колізій між міжнародними договорами та національним законодавством і забезпечувати належний процесуальний статус інформації, здобутої в межах такої взаємодії [2]. Функціонально ДМПС можна охарактеризувати як комунікаційний та аналітичний хаб для всієї системи кримінальної юстиції. У доктринальних джерелах, присвячених ролі ДМПС у міжнародному розслідуванні злочинів, зокрема воєнних, відзначається, що він забезпечує ініціювання та супровід оголошення осіб у міжнародний розшук (через Red Notice, Diffusion та інші інструменти Інтерполу), взаємодію з компетентними органами іноземних держав у питаннях екстрадиції, а також транснаціональний обмін оперативно-розшуковою інформацією. При цьому сам ДМПС не ухвалює процесуальних рішень у конкретному провадженні, але створює необхідну комунікаційну та технологічну «інфраструктуру» для їх реалізації слідчими, прокурорами та судами України.

Поряд із законами важливу роль у регулюванні міжнародної діяльності Національної поліції України відіграють підзаконні нормативно-правові акти. Одним із ключових документів цього рівня є Положення про Національну поліцію. Відповідно до його положень Національна поліція України бере участь у підготовці та укладенні міжнародних договорів, спрямованих на протидію злочинності, а також вирішує інші питання міжнародного співробітництва, що належать до її компетенції. Крім того, вона забезпечує виконання покладених на неї завдань згідно з нормативно-правовими актами. У межах міжнародної взаємодії Поліція здійснює представництво України в Міжнародній організації кримінальної поліції Інтерпол та Європейському поліцейському офісі (Європолі), виконує взяті державою зобов'язання в цих організаціях, у тому числі через виконання та направлення відповідних запитів у межах своєї компетенції. Окрім цього, Національна поліція забезпечує проведення екстрадиційних процедур, направляє своїх працівників до міжнародних організацій та іноземних держав для координації співробітництва з питань, що належать до її повноважень. Також Національна поліція бере участь у міжнародних миротворчих операціях, забезпечує представництво своїх працівників у заходах із підтримання миру та безпеки, а також організовує взаємодію з міжнародними структурами у сфері миротворчої діяльності [3].

Однією з ключових сфер впливу ДМПС на кримінальний процес є забезпечення доступу до інформаційних ресурсів Інтерполу та Європолу. Через уповноважених співробітників поліції здійснюється внесення відомостей до відповідних баз даних, перевірка документів, транспортних засобів, зброї, культурних цінностей, осіб, причетних до терористичної, організованої чи іншої злочинної діяльності. Суттєвою складовою ролі ДМПС є координація міжнародних кримінальних проваджень. У випадках, коли слідчі органи України потребують виконання процесуальних дій на території іншої держави, отримання доказів, допиту свідків або проведення експертиз за кордоном, саме ДМПС забезпечує комунікацію з іноземними правоохоронними структурами, сприяє формуванню належним чином оформлених запитів про міжнародну допомогу, а також є первинною ланкою для організації участі українських поліцейських у спільних слідчих групах (ЛГ) та міжнародних операціях. У науковій літературі підкреслюється, що ефективність таких проваджень значною мірою залежить від якості координації між слідчим, прокурором і підрозділом міжнародного співробітництва, а також від їхнього спільного розуміння вимог регуляторних документів Інтерполу та Європолу.

Водночас аналіз чинного законодавства та практики його застосування виявляє низку проблем і викликів, пов'язаних із роллю ДМПС у кримінальному процесі. Насамперед звертає на себе увагу невизначеність правового статусу співробітника ДМПС у КПК України. КПК детально регламентує повноваження слідчого,

прокурора, слідчого судді, експерта, спеціаліста, перекладача тощо, однак не надає окремого статусу посадовій особі підрозділу міжнародного поліцейського співробітництва, попри те, що саме через неї здійснюється значна частина міжнародних запитів, обміну інформацією та виконання запитів на міжнародний розшук осіб. У результаті виникають питання щодо процесуальної природи його дій, меж доступу до матеріалів кримінального провадження та відповідальності за можливі порушення прав людини при обробці конфіденційної інформації з міжнародних баз даних.

Другою групою викликів є прогалини у процедурах міжнародної взаємодії. Хоча окремі інструкції МВС та Національної поліції визначають загальний порядок обміну інформацією з використанням каналів Інтерполу, Європолу та інших структур, у наукових публікаціях звертається увага на відсутність комплексного, кодифікованого акту, який би системно описував порядок взаємодії ДМПС зі слідчими і прокурорами саме в контексті кримінального процесу [4]. Наразі, порядок підготовки та надсилання міжнародних запитів значною мірою залежить від практики конкретного органу досудового розслідування, рівня обізнаності слідчого з міжнародним правом і загальними рекомендаціями ДМПС (Інтерполу, Європолу), що у свою чергу породжує нерівномірність практики та ризик помилок.

У рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Серінг проти Сполученого Королівства» вказано, що, оскільки спрощується процес переміщення людей по всьому світу, злочинність набуває дедалі більше міжнародного виміру, в інтересах всіх держав необхідно, щоб підозрювані у вчиненні злочинів особи, що переходять від правосуддя за кордоном, постали перед судом [5].

У цьому ж контексті, видається найбільш цікавим рішення Верховного суду України, де суд досліджував позов на дії ДМПС та Національного антикорупційного бюро щодо публікації оповіщення про розшук особи (Red Notice), оскільки вважав, що його права були порушені, зокрема, внаслідок дій відповідачів щодо внесення його до міжнародного розшукового списку з метою затримання та екстрадиції до України для притягнення до кримінальної відповідальності.

Адміністративний суд першої та апеляційної інстанції частково задовольнив позов. Адміністративний касаційний суд у складі Верховного Суду передав справу до Великої палати Верховного Суду для вирішення виключного правового питання щодо характеру спірних правовідносин та юрисдикції цього спору. Після аналізу норм законодавства Велика палата Верховного Суду дійшла висновку, що дії щодо надсилання запиту про внесення до реєстру Генерального секретаріату Інтерполу клопотання про опублікування повідомлення про міжнародний розшук особи з метою арешту та подальшої екстрадиції до України, а також подальше спілкування відповідного правоохоронного органу, який подав такий запит (у даному випадку НАБУ), з Національним центральним бюро Інтерполу в Україні не є

адміністративними функціями органів державної влади. Зазначені відносини пов'язані із завданнями кримінального провадження.

Велика палата Верховного Суду не мала сумнівів, що НАБУ є суб'єктом публічної влади. Однак у цій справі НАБУ не виконувало адміністративних функцій публічної влади. Це свідчить про відсутність обов'язкової ознаки адміністративної справи відповідно до пунктів 1, 2 частини 1 статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України.

Спір у цій справі виник, зокрема, у зв'язку з незаконними, на думку позивача, діями та бездіяльністю НАБУ, вчиненими або не вчиненими останнім у рамках кримінального провадження, тому перевірка законності таких дій не належить до компетенції адміністративного суду (пункт 2 частини 2 статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України). Крім того, проаналізувавши правові норми, що регулюють міжнародний розшук особи з метою арешту та подальшої екстрадиції, Велика палата ВС дійшла висновку, що юрисдикція адміністративних судів не поширюється на оскаржувані в цій справі дії та бездіяльність Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва.

Отже, з точки зору змісту, відносини в даній справі не пов'язані з адміністративними функціями органів державної влади, а оскаржувані дії та бездіяльність НАБУ та ДМПС впливають із відносин у рамках розслідування кримінального провадження. Тому Велика палата Верховного Суду зазначила, що спір не підлягає розгляду в порядку адміністративного провадження, а питання, порушені позивачем у суді, можуть бути розглянуті відповідно до норм Кримінально-процесуального кодексу України [6].

Звичайно, що відсутність прямого регулювання статусу працівника Національного центрального бюро Інтерполу в Україні викликає велику кількість юридичних та адміністративних колізій, помилок та можливостей для оскарження дій чи бездіяльності працівників ДМПС, а також призводить до невизначеності меж його повноважень. Фактично ДМПС бере активну участь у кримінальному процесі – передає запити, отримує відповіді від іноземних держав, вносить інформацію до системи Інтерполу про міжнародний розшук, надає слідчим інформацію з баз даних Інтерполу, координує екстрадиційні заходи. Однак юридично не зрозуміло, чи має працівник ДМПС право формувати документи, що можуть бути використані як докази, чи є він суб'єктом, який бере участь у їх отриманні у процесуальному сенсі, і чи не суперечить його діяльність нормативним межам, визначеним для інших учасників кримінального процесу. Така невизначеність безпосередньо впливає на проблему допустимості доказів: якщо інформація отримана від суб'єкта, статус якого не прописаний законом, сторона захисту цілком обґрунтовано може ставити під сумнів легітимність такої інформації.

У багатьох європейських країнах НЦБ має чіткий правовий мандат здійснювати «процесуальний фільтр»: перевіряти відповідність запиту стандартам прав людини, критеріям Інтерполу та вимогам національного кримінального процесу. У Франції, наприклад, працівники NCB є офіцерами судової поліції, а в Німеччині співробітники ВКА, які виконують функції НЦБ, мають законодавчо визначений статус федеральних слідчих. Українське законодавство не містить аналогічних положень: ДМПС фактично здійснює експертну перевірку запитів, але не має чіткого законодавчого права відмовляти у розміщенні інформації у базах Інтерполу, не визначено процедури фіксації мотивів такої відмови чи механізму її оскарження.

Не менш важливою є проблема правового регулювання обробки персональних даних, що передаються через канали Інтерполу. Правила обробки даних Інтерполу встановлюють складний і суворий режим роботи з інформацією: визначають категорії даних, строки зберігання, порядок корекції інформації та відповідальність за її порушення. В Україні немає окремого нормативного акту, який би встановлював спеціальний режим роботи з даними Інтерполу для працівників ДМПС. Вони змушені діяти у межах загального Закону «Про захист персональних даних», який не пристосований до особливостей міжнародної поліцейської кооперації. Законодавство також не встановлює процедури доступу до баз даних Інтерполу: не визначено, хто і за якими критеріями може отримувати доступ, яким є рівень відповідальності за порушення режиму конфіденційності, як здійснюється аудит дій та контроль за логами доступу. У результаті працівники ДМПС несуть фактичну відповідальність за міжнародний сегмент персональних даних, не маючи для цього належної правової основи.

Ще одним проблемним аспектом є невизначеність доказового статусу довідок та інформаційних повідомлень, які надходять через ДМПС. Судова практика України не є усталеною: у різних провадженнях суди по-різному оцінюють такі документи. Частина судів розглядає їх як документи, частина – як службову інформацію, що не має доказової сили, а іноді їх намагаються прирівняти до висновку спеціаліста. Відсутність чіткого нормативного визначення того, що саме представляє собою довідка Інтерполу або інформація з бази даних, унеможливує стабільну судову практику і створює ризик визнання важливих даних недопустимими доказами.

Особливо серйозні прогалини виявляються при участі працівників ДМПС у спільних слідчих групах (Joint Investigation Teams). У країнах ЄС участь працівників НЦБ у JT є чітко врегульованою й передбачає визначені ролі аналітика, контактної особи, координатора чи навіть учасника збору доказів. В Україні ДМПС фактично може підтримувати JT, але не має нормативного дозволу або визначених функцій. Невідомо, чи можуть працівники ДМПС засвідчувати документи, ініціювати запити від імені JT або бути залученими до процесуальних дій на території

іноземної держави. Усе це створює додаткові ризики для прийнятності отриманих доказів у суді.

Проблемою є й неврегульованість взаємодії між ДМПС, слідчими та прокурорами. У більшості країн ЄС існують стандартизовані протоколи взаємодії, форми запитів, методичні рекомендації та процедури «ранньої координації» міжнародної частини розслідування. В Україні такого документу немає: зміст, структура і коректність міжнародних запитів значною мірою залежать від особистого досвіду слідчого чи прокурора. Це призводить до численних помилок: невірною посилання на норму права, відсутності перекладу, неправильного формулювання предмета доказування або порушення процедури оформлення. ДМПС часто змушений повертати такі запити на доопрацювання, що призводить до значних затримок розслідування.

Сукупність окреслених прогалин створює системну правову невизначеність. Вона ускладнює діяльність ДМПС, знижує ефективність міжнародного розшуку, створює ризики оскарження доказів, затягує міжнародні запити, а іноді – ставить під загрозу виконання Україною міжнародних зобов'язань. В умовах збройної агресії проти України і зростання кількості воєнних злочинів потреба у якісному правовому регулюванні діяльності ДМПС стає особливо актуальною. Відсутність системного законодавчого визначення ролі цього підрозділу та його працівників у кримінальному провадженні створює перешкоди для ефективної взаємодії з міжнародними партнерами і для належного документування злочинів, що мають транскордонний характер.

Становище вимагає комплексного нормативного врегулювання - визначення окремого статусу працівника ДМПС/НЦБ у кримінальному процесі, встановлення його повноважень, обов'язків і меж відповідальності, а також розробки єдиних процедур взаємодії з органами досудового розслідування, прокуратурою та міжнародними структурами. Лише такі кроки дозволять гарантувати належну процесуальну визначеність, забезпечити дотримання міжнародних стандартів Інтерполу та Європолу, підвищити якість доказового матеріалу й забезпечити ефективність співпраці України з глобальними системами кримінального правосуддя.

Список використаних джерел

1. Montesquieu, The Spirit of the Laws
https://pressbooks.online.ucf.edu/ancientpoliticalphilosophy/chapter/montesquieu-the-spirit-of-the-laws/?utm_source=chatgpt.com

2. V. V. Pylyp Legal principles of international cooperation of the National Police of Ukraine with foreign law enforcement agencies
https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/609?utm_source=chatgpt.com

3. Про затвердження Положення про Національну поліцію
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>

4. V. V. Pylyp Legal principles of international cooperation of the National Police of Ukraine with foreign law enforcement agencies https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/609?utm_source=chatgpt.com

5. Серинг (Soering) против Соединенного Королевства. Судебное решение от 7 июля 1989 г. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461433/2461433.htm>

6. Verifying the Legality of NABU's Acts or Omissions in Criminal Proceedings Is Not Within the Jurisdiction of the Administrative Court – SC Grand Chamber https://court.gov.ua/eng/supreme/pres-centr/news/1293874/?utm_source=chatgpt.com

Пастух Ігор Дмитрович,

завідувач кафедри адміністративного права та процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

РЕЄСТР ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

Діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) охоплює широке коло повноважень, які спрямовані на запобігання корупції. При цьому, суттєвого значення для ефективності поставлених завдань перед цією антикорупційною інституцією, відіграє належне адміністрування державних реєстрів, держателем яких є НАЗК. Використання Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (далі – Реєстр корупціонерів), в якості одного із елементів механізму запобігання корупції передбачено, зокрема, ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції».

Однією із головних проблем функціонування Реєстру був безстроковий характер перебування відомостей про осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Соціальну гостроту проблеми підсилює рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) від 24 квітня 2025 року у справі «Ситник проти України» (заява № 16497/20). Згодом, як передбачалось, її вирішення знайшло своє відображення у Законі України від 17.06.2025 № 4496-IX (Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення», 2025), яким встановили строки зберігання даних у Реєстрі. Водночас несистемні дії законодавця створили нові проблеми регулювання цього Реєстру та